

Fortids skove i Thisted amt.

af fhv. herredsfoged, etatsråd C.B.V. Hansen

I et skrift, jeg i 1911 udgav om træplantningen i Thisted amt, udtalte jeg som resultat af mine undersøgelser angående fortids skove og plantninger, at der i den ældste tid rundt om i amtet har været skove, at der navnlig langs Vesterhavet har været skov eller krat, dog ikke på de strækninger, som i den historiske tid har hævet sig over havet, at plantedækket langs havet, efter at sandflugten i begyndelsen af det 16. århundrede begyndte, lidt efter lidt er forsvundet, at der henimod år 1600 ikke har været mange skove tilbage, og at disse er forsvundet omtrent år 1630, når undtages den lille skov ved Højris på Mors og enkelte kratskove hist og her.

Dette resultat er ikke blevet røkket ved senere beretninger.

Om de skove, der fandtes i den ældste tid, har man kun vidnesbyrd gennem de nuværende tørvemoser, men det er ikke alle tørvemoser, som hidrører fra skove, det er kun de såkaldte skovmoser, hvorimod kærmoserne og højmoserne har anden oprindelse.

Amtet, som består af Vester Hanherred, Thylands 4 herreder og Morslands 2 herreder, er imidlertid i det hele sparsomt forsynet med moser; Vester Hanherred har forholdsvis flest, men moserne er her nærmest kærmoser, som altså ikke hidrører fra skove. Dog finder man f.eks. i Kjettrup sogn moser, der indeholder levninger af skove, således nødder. I Thy er der ¹⁾ i kæret ved Skinnerup i en dybde af 2 alen fundet raden af en hjort, og i moserne ved Sjørring, Vestervi g og flere steder er hjortetakker fundet; hasselnødder, trærodde og grene findes ligeledes ofte, således i Gytrup mose i Sønderhå sogn, i Hørsted mose og i moserne i Bedsted sogn. Fra Øland mose i Haring sogn er der optaget flere læs træ, navnlig eg, endog temmelig tykke træer, og navnlig på Thyholm er der fundet mange store træstammer, - ifølge Pontoppidans danske Atlas endog hele ege- og bøgestammer, hvoraf det indvendige har været tjenligt til bygningstømmer. Ligeledes på Mors ²⁾ er der ofte fundet skovtræer, nemlig eg, birk og hessel. Ved Agger og Lodbjerg strand i Thy findes martørv, og med hensyn hertil fortæller kammerråd Andresen ³⁾, at der i en fordums tørvemose ved Ålum i Agger sogn under 8-10 fods sand eller klit findes træstammer og andre levninger af skov; træstammerne består af eg og birk, og man ser endnu i underlaget, som er stenet, blåligt ler uden indblanding af kalk, trærodde udbreder sig, medens der undertiden, når havet bortskyller sand og grus, findes en del afhuggede træstød i deres oprindelige stilling og leje. Iblant disse, som mest er eg, vil Andresen have fundet et af 2 fods diameter, men i almindelighed er de mindre, fra Risegees tykkelse til 1 eller 1½ fod. Tørvelaget er af et par fods mægtighed.

Om de skove, som har eksisteret i den historiske tid, haves dels vidnesbyrd i gamle stednavne, dels i enkelte historiske beretninger, dels i den plantevegetation, som er blevet bevaret.

I **Vester Hanherred** tyder navnene Tømmerby og Højris sande (i Klim) på tidligere skov; navnene Ellitsbøl (i Vust) og Hjortholm (i Øsløs sogn) er tvivlsomme; det samme er tilfældet med "Svinkløv", idet Svin kan betyde, at skov er blevet afsvedet, ligesom den vegetation, der fandtes, da staten i 1884 påbegyndte beplantningen af dette højdedrag, kunne tyde derpå.

I det egentlige **Thyland** findes navnene Gråris Sande i Østerild, Lønnerup i Hunstrup, Skovsted i Hillerslev sogn og i følge Pontoppidans danske Atlas Oderskov i samme sogn, Hjortebjerg i Rær, Hesseldal i Viksø, Ellegård i Jannerup, Elsted i Snedsted, Røddekjær i Hvidbjerg vesten Å, de tidligere navne Bøgstrup og Skovsted i Lodbjerg sogn, Kobberød i Gjettrup sogn og det til Kobberød stødende Røjkjær i Vestervig, Højrid i Hurup, øen Lindholm i Boddum, samt på **Thyholm**: Egebjerg, Helleris og Hellerød, mulig også Jestrup (af Egestorp). I en folkevise "Liden Engel" ⁴⁾ fortælles om Rokjær Skov mellem Helleris og Søndbjerg kirke på Thyholm.

¹⁾ Se Knud Aagaards "Beskrivelse over Thy" 1802, s. 79.

²⁾ Se C. Schades "Beskrivelse over Øen Mors" 1811, s. 78.

³⁾ Se Tidsskrift for populære Fremstillinger af Naturvidenskaben 1856, III, s. 314.

⁴⁾ Se Danmarks gamle folkeviser udg. af Svend Grundtvig og A. Olrik, V, 2. halvbind, s. 86 ff.

Mellem Thyholm og Mors ligger øen Jegindø; selve navnet kommer af eg, og på øen findes navnene Nørskov, Nørretoftsskov, Sønderskov, Søndertoftsskov. Iølge K. Aagaard (1802) fandtes der ved ruinerne af et tingsted noget tornekrat, som kaldtes tingbuskene, og som den lodsejer, hvem det ved udskiftningen tilfaldt, ikke måtte omhugge.

På **Morsø** træffes stednavnene Lund, Højris, Lilleris, Bukhave og Hesselbjerg.

Når der i et nyere skrift (J. Brüel "Klitterne i Thisted Amt 1898") og i I.P. Traps "Danmark" (IV, s. 277) fortælles, at der i Ørum sogn har været skove eller endog, at sognet har været "meget skovrigt", foreligger der næppe historisk oplysning derom; noget helt andet er, at der til Ørum gods, hvortil der hørte gårde i hele Thy, har været skove.

Med hensyn til Agger sogn i Thy er det ovenfor bemærket, at tilstedeværelsen af marvtørv vidner om skove i den ældste tid. Men når flere forfattere har ment at kunne fastslå, at skovene har eksisteret langt ind i den historiske tid, er dette sikkert uberettiget. Ifølge Andresen siger sagnet, at svenskerne i året 1657 ødelagde skoven ved Ålum, hvoraf de borthuggede den sidste rest, og det fortælles også, at tømmeret i den gamle kirke ved Agger skal være taget af Ålum skov. Provst P.C. Bendix fortæller ligeledes (1826), at de egebjælker, som ligger over koret i Agger kirke, skal være huggede og tagne af Ålum skov, ligesom også spændetræerne, forsåvidt de er af eg.

Men ifølge en besigtigelsesforretning, som i henhold til missive 8. oktober 1645 afholdtes "over Lenenes Tilstand efter Svenskens Undvigelse 1645", besigtigedes Vestervig Klosters len den 20. november 1645, men i lenet "var ingen Skove", og det berettes dernæst, at Ørum len besigtigedes samme dag, men "heller ikke under Ørum Len fandtes Skove". Under Vestervig og Ørum len hørte hele Thy, derunder Thisted.

Dernæst må erindres, at træet kan være taget fra forlængst udgåede træstammer, der lå under sandet, og at der tilfaldt lenene tømmer, dels som vrag, dels i told, hvorfor sådant tømmer kan være anvendt til kirker og slotte. Således hedder det i missive 22. februar 1596 til Peder Munk, at da Vestervig kloster skal være meget brøstholden, så det nødvendigvis efterhånden må istandsættes, skal han dertil bruge det tømmervrag, som kan indkomme der under landet, indtil klosterets bygning i nogen måde er forbedret, og han skal i rentekammeret gøre regnskab for det indkomne vrag og angive, hvortil det er brugt. Ifølge lensregnskaberne blev der i 1610 til en reparation af Ørum slot indkøbt tømmer, og i året 1616-17 måtte der indkøbes en del tømmer for at færdiggøre en stir lade ved Vestervig kloster, som var nedblæst i storm.

I "Dagligt Liv i Norden" fortæller Troels Lund, at skovene ved Agger vides at være gåede under siden år 1600, og han henviser til en meddelelse af T.A. Becker, hvorefter nævnte skove blev nedhuggede 1669-84. Denne meddelelse er utvivlsomt urigtig, thi skovene må være forsvundene langt tidligere, måske 100 år eller derover.

Beckers meddelelse er en håndskreven optegnelse i hans samlinger (Skove) ny kgl. Samling 8681, og der står deri: "Mellem 1662 (eller mulig staar der 1669)-1684 bleve Skovene i Agger Sogn nedhuggede, og derefter ødelagde Flyvesandet Landet, saa at Hartkornet blev formindsket til $\frac{1}{10}$. Før 1660 kunde Skovenes Ødelæggelse ved Menneskene slet ikke finde Sted ved den strænge Kontrol, i det mindste ikke paa Kronens Gods." I 1661 var Vestervig kloster med gods, derunder Agger, af kronen solgt til Joachim Irgens, og i 1688 fandt metrkuleringen sted i henhold til en under 16. september 1683 (på tysk) affattet markbog. Beckers tankegang er mulig denne: Da det vides, at der forud har været skov i Agger, da skovene i kronens eje ikke kunne være omhuggede, og da der ikke ved matrikuleringen blev ansat nogen skov i Agger til skovskyld, må skovene være omhuggede mellem 1662 og 1684. Men forudsætningen om, at der var skov i 1662, er urigtig; der har måske ikke været skov efter at kronen ved reformationen var blevet ejer af Vestervig kloster; men selv om der i det 16. århundrede har været skov på dette sted, mangler der oplysning om, at de er forsvundet ved menneskers ødelæggelse. En del af Agger sogn, den såkaldte Agger-tange, havde hævet sig op af havet, efter at Vestervig omtrent 1059 var blevet bispesæde, men det er næppe sandsynligt, at tangen nogensinde er blevet skovbevokset, og den sandflugt, som fandt sted på tangen såvelsom på de øvrige strækninger i Thy og Vester Hanherred, som havde hævet sig op af havet, må have været skadelig for de nærliggende skove. Det synes dernæst helt usandsynligt, at der på et tidspunkt (1662), da skovene i Thy ellers var forsvundet, skulle have været skov på et for sandflugt og blæst

så udsat sted som Agger. I jordebogen og matrikullen for 1664 tales overhovedet ikke om nogen landgildeydelse, der har forbindelse med skov. Medens der i de øvrige sogne i Thy og på Mors ydes landgilde i skovsvin, flæsk, trætømmerpenge, er der i Agger kun tale om ydelse af fisk og ganske enkelte steder lidt byg og penge; der står også i matrikullen, at tiende af Agger fordres ikke, eftersom sognet så godt som er uden kornsæd og avl, og menneskene har deres føde og ophold af fiskeri, og et andet sted, at Hvidbjerg, Lodbjerg, Ørum, den største del, og Agger ligger for en åbenbar sandflugt, hvilket deres ejendomme ganske har fordærvet. I markbogen af 1683 antydes heller ikke noget om skov eller skovrester, men det fremhæves stadig, at der ingen ildebrændsel haves, så at brændsel må købes.

For Morslands vedkommende omtaler Arent Berntsen i "Danmarks og Norges frugtbare Herlighed" (1656) en lille lund ved Dueholm; denne lund skal i følge Schade (s. 78) have ligget i Dueholms østermark; men når Arent Berntsen beretter, at der, afset fra denne lund, aldeles ingen skov fandtes på Mors, er dette urigtigt; thi ifølge matrikullen og jordebogen for 1664 fandtes ved Højris "en liden Lund", som må have været til fra gammel tid, og i markbogen af 1683 står: ~~Æ~~En Skov kaldes Højris Lund, samme Lund bestaar mest af Birk, at Aspetræ med en Parti Eger, af Underkrat af Hessel; samme Skov kan ikke være tjenlig til nogen Svins Olden, og ikke heller nogen Bygnings-tømmer deri kan hugges uden Skoven derved skulde ganske ruineres, hvorfor Skoven ikke taxeres for andet end meldt er. Pontoppidan omtaler (Atlas s. 557), at der i Blidstrup sogn er nogle smaa Busker, kaldet Blidstruplund, og han fortæller (s. 532), at Mors forud har været fuldt af skove, men nu (år 1769) er der intet deraf tilbage uden en liden Krat ved Herregaarden Højriis, saa at Landet har Mangel paa Bygningstømmer, Brænde-Ved og Gavnings-Træ. Foruden Højris skov med det underliggende krat fandtes, ifølge meddelse af afdøde godsejer C. Mansa til Sø, ved Lilleris vandmølle levninger af en ret anelig skov, kaldet "Gammel-Skov", der havde ligget vest for møllen og syd for Kårup byes møllekær. Denne skov findes indtegnet på et gammelt i Højris arkiv beroende kort og har utvivlsoomt i ældre tid været ret betydelig. Det er samme skov, som omtales i Viborg Landstings dombøger for 1661, fol. 245-52 og 266-274b under en sag mellem Iver Krabbe til Højris og dr. med. Niels Bendtsen i Aalborg, der tilligemed sin bror, Søren Hansen Bendtsen, læge sammesteds, efter mindelig overenskomst med Iver Krabbe fik Højrisgård med dens mølle og al anden tilligelse og afgift. I den lille skov ved vandmøllen var under svenskekrigen 5 træer omblæste og 11 afhugget og bortført. - Endvidere fandtes på "Sillerslefgaard"s mark og enkelte ab'ndre steder i Øster Assels sogn noget krat, bestående af egepurrer og hasselbuske; dette krat var en levning fra en tidligere ret anelig højskov af egetræer. Denne havde tidligere hørt under Lund len, og i lensregnskabet for 1604-05 ses, at der var givet "en Sauffmann selvanden" betaling for bygningsegetømmer, som blev hugget i Lundeskov - således som skoven benævntes - i 36 søgnedage til bygningsbehov, ligesom der på anden måde var udgifter for hugst i skoven, og ligesom det også ses, at der blev hentet tømmer fra Højris; men selv om der på denne måde er tilvejebragt tømmer til det pågældende bygningsforetagende, synes dog det meste tømmer dertil at være indkøbt. I 1629 skulle der påny bygges på Lundegård, der vistnok ligesom Dueholm og Ørum slot var blevet ødelagt i den da afslttede krig med den tyske kejser, og ved skrivelse af 22. oktober 1629 fra Christian d. 4. til Mogens Høeg til Kjærgårdsholm, der var befalingsmand på Lund, bevilgedes, "at hvis Tømmer dertil nødvendig behøves, maa udi vor og Kronens Skove tages, dog at flittig Indseende haves, at alt dette sker mod ringeste Bekostning muligt er", og at regnskab derover aflægges. Ved de skove, hvoraf tømmer kunne tages, er næppe sigtet til skove på Mors, og det synes efter regnskabet heller ikke, at der på den måde er tilvejebragt tømmer. Mogens Kaas til Frøstrup fik brev, dateret Hafnia d. 17. februar 1630, hvori det tillades ham at forbedre bygningerne på Dueholm kloster med stenene fra den gamle kirkemur, hvorimod det ikke kan indrømmes ham at få tømmer fra Silkeborg skove, som han ligeledes har andraget på, men dette må han med ringest mulig bekostning indkøbe og føre til regnskab.

I en besigtigelsesforretning, dateret Lund den 23. juni 1640, i anledning af, at Mogens Høeg skulle fratræde og Niels Krag tiltræde "Lund og Jegen Æ Len" hedder det: "Hvad Skove sig belanger til forn. Lund og Jegendøe, da findes der ikke uden en lille Lund med nogle smaa Træer udj". På denne måde omtales Lund skov også i regnskaber og jordebøger efter 1640. Endvidere kan tilfø-

jes, at det under 15. juni 1641 blev tilladt Niels Krag til opbyggelse af en lade og et bryggerhus ved Lund for ringeste køb at indkøbe en del fyrretømmer. I 1640 måtte en karl i Sillerslevgård bøde 2 rdl. for en egegren, han hug i "Skoven". I det følgende århundrede var "Skoven" reduceret til krat. I Morsø herreders justitsprotokol for 1712 omtales Sillerslevgårds skovkrat, som kaldes Skaderis, og der angives deri at vokse brombær og nødder.

Ved at omtale skove på Mors kan endnu bemærkes, at Mogens Høeg fik brev, dat. Hafniæ d. 13. august 1655, om at lade Sivort Brockenhus på Ullerup uden betaling bekomme 10 ege af Silkeborg lens skove til bygningstømmer, og under 18. marts 1656 anmodes han om at låne Brockenhus 50 vogne til at køre forannævnte tømmer fra skovene, hvor det var fældet, til Søjbech; herfra og til Sallingsund beordres Erik Krag (Mogens Arenfeld) til at stille et lignende antal vogne.

Det bedste bevis for, i hvilken udstrækning der i den historiske tid fandtes skov i amtet, må vistnok hentes fra oplysningerne om de Naturalpræstationer, der som skat og landgilde blev ydet af amtet.

I 1535 blev der udskrevet som "Madskat" af landet flæsk (således at 10 mand skulle tilsammen give 5 sider flæsk), og i 1567 blev der ligeledes udskrevet som madskat af Nykøbing købstad bl.a. 100 sider flæsk og af Thisted købstad bl.a. 50 sider. Ved missive af 26. februar 1569, som findes som original udfærdigelse til Vestervig birk, meddeles "Bønderne overalt i Riget, hvem de end tjene, at vore Danmarks Riges Raader til de Orlogsskibes Behov, som vi ville lade løbe i Søen for at forsvare vore Undersaatter mod de mangfoldige Fribyttere have bevilget en Madskat af dem, saaledes at hver 10 Mænd skulle lægges i Læg og give os 5 Sider Flæsk, 5 Faarekroppe, 10 Gaa-sekroppe, 1 Fdg. Smør" osv. Flæsket var af de såkaldte skovsvin. Det er utænkeligt andet, end at de naturalydelse, som pålagdes som skat og som landgilde, avr sådanne, som den pågældende egn eller ejendom var i stand til at producere. Noget andet er, at landgilden, som gennem tidernes løb holdt sig temmelig uforandret, når undtages, at den på grund af naturulykker (f.eks. sandflugt) eller andre ulykker kunne bortfalde eller midlertidig eller for bestandig nedsættes, efterhånden gik over til en pengeydelse på samme måde som tiende er blevet ydet efter kapitaltakst. Men fra første færd blev landgilden ydet i sådanne produkter, som ejendommen selv kunne tilvejebringe. Af jordebøgerne ses det, at der er ydet landgilde i korn, smør, fisk, malt, kalk, kalksten, vadmel, tørv, lyng, høns, gæs, får, lam, fodernød (køer og stude), men navnlig - hvad der vedrører denne fremstilling - i skovsvin og flæsk, i ydelse af skovvogn til at afhente træ, i hjultømmer, tømmertræ og lægter.

Ifølge Vestervig klster regnskab for 1613-14 skulle lensmanden "i Ganant" have 107 skovsvin, men det ses, at der måtte indkøbes nogle svin for at fuldgøre tallet. Samtidig er der imidlertid fra lenet sendt en del flæsk - ydet i landgilde af ejendomme, der ikke skulle svare et helt svin - til Aalborg, og såvel i 1615-16 som i det efterfølgende år er der af den leverede landgilde sendt flæsk til Københavns slot.

Ved bondekrigene og reformationen var der gået en stor mængde bøndergods over i kronens eje, og med hensyn dertil giver en del bevarede jordebøger og lensregnskaber gode oplysninger om landgilden.

For Vetser Hanherreds vedkommende er oplysningerne mindst fyldige, men der har man dog en privat godsejers jordebog, nemlig den, som fru Eline Gøye i året 1552 lod udskrive. Hun var datter af rigens hofmester, Mogens Gøye, og blev omtrent 1530 gift med Mourids Olsen af slægten Krogenos, og 1559 med Vincents Juel, men døde allerede 1563. Hun ejede bl.a. Ågård og en del bøndergods i Kollerup, Thorup, Vust, Lild, Tømmerby, Øsløs og Hjortel sogne, og af gårdene blev der i landgilde gerne svaret svin. Undertiden står der i jordebogen "Suin" alene, enkelte steder "Skou-suin", men i almindelighed "Brendsuin" og undtagelsesvis "Suin paa Gaarden" eller "til Gaarden". "Brendsuin" må formentlig betyde, at svinene var brændt med vedtaget mærke, og de må være de samme som skovsvin, hvorimod svin på gården eller til gården antyder, at de holdtes hjemme på gården og der opfødtes (kornedes); sådanne svin kaldtes også den gang boelssvin, boelgalt eller fedesvin. Afset fra denne private jordebog haves der forskellige jordebøger for det krongods i Vester Hanherred, som var inddraget under Aalborghus len; derimod synes jordebogen af 1664 ikke at være bavaret. Jordebøgerne for Aalborghus len går tilbage til 1597, og gennemgås f.eks. jordebogen for 1606, vil det af denne ses, at der fra alle sogne i herredet med undtagelse af Vesløs blev svaret

skovsvin og undertiden andre svin; ved den summariske opgørelse skelnes der alene mellem svin og fedesvin. Udtrykket fedesvin findes ikke i jordebøgerne for Thy og Mors, men i det øvrige Danmark tales der i jordebøgerne hyppigt om boelsvin eller boelgalt, som havde en højere værdi end svin i almindelighed. I jordebøgerne for Vester Hnagerred tales der aldrig om sådanne ydelser som trætømmer eller skovvogn. Medens som anført jordebogen for 1664 ikke synes at være bevaret, haves de omhyggeligt for de enkelte sogne udarbejdede markbøger, som var forarbejderne til matrikullen for 1688, og det vil af dem ses, at der da ikke var skov eller krat tilbage i herredet; det anføres stadig, at hjultømmer og bygningstømmer må hentes langvejs fra, hvis det ikke kan købes ved stranden.

For Thylands 4 herreder og Morslands 2 herreder findes i mit skrift om træplantningen efter jordebogen og matrikullen for 1664 nærmere specificeret for hvert enkelt sogn, af hvor mange ejendomme i sognet der i landgilde skulle ydes skovsvin, flæsk, tømmertræpenge, skovvogn eller skovvognspenge; ydelserne fandt sted i alle sogne undtagen Agger. De allerfleste grde i Thy og på Mors svarede skovsvin eller flæsk af nærmere angiven vægt. Efter tidligere jordebøger svarede der lægter af nogle ejendomme i det sydlige Mors, men denne ydelse er senere bortfalden. Det ses, at der ikke på Mors blev ydet tømmertræpenge, og at der ikke i Thy blev svaret skovvogn eller skovvognspenge undtagen i det sydligste sogn på Thyholm, Odby, hvorfra der skulle ydes 7 skovvogne, derfra 3 til Vestervig kloster. Det kan imidlertid ikke deraf sluttes, at dettes sogn har været særligt skovrigt; tværtimod lå det meget udsat for vinden, både fra vest og øst, men en forklaring kan hentes derfra, at i sognet lå færgestedet Oddesund, hvortil der andetsteds fra med skib eller båd kan være ført træ.

Ved matrikuleringen i 1688 blev ingen skov i amtet ansat til skovskyld.

Af den udstrækning, hvori der er ydet skovsvin i landgilde, kan sluttes, at skovene har været ret udbredte i amtet; der har vel næppe været skov i alle sogne, hvorfra der ydedes skovsvin i landgilde, men der må have været adgang til nærliggende skov, hvori svinene kunne holdes.

Endnu kan anføres, at i 1598 blev Peder Munks afgift af Vestervig kloster nedsat med 500 rdl. og det blev ham tilladt at oppebære femteparten af oldengælden.

Med hensyn til ansvaret for skovenes forsvinden har Johannes Steenstrup⁵⁾ kastet en væsentlig skyld på menneskene. Han går ud fra, at der i den ældste tid langs havet har været skov eller krat, og han skriver, at den omstændighed, at strandens stene blev anvendt til bygninger, kun har haft mindre betydning i sammenligning med, at skove og lunde ved kysten ryddedes, at krat og buskvækster tankeløst fjernedes og blev tage til øjeblikkelig brug, medens der åbnedes vej for fremtidige ødelæggelser af det voldsomme hav. Sandflugten begyndte på Christian den 2. tid og samtidig i de forskelligste egne af landet; rundtom viste sig frugten af den tankeløse borthugning af træer eller tilintetgørelse af strandens og sandets dækkende plantevækst; det var også på denne tid, at vi atter efter 3-4 århundreders tavshed hører om oversvømmelser og stormfloder ved Agger, og der kan ikke være tvivl om, at borttagelsen eller ødelæggelsen af plantedækket på mange steder af kysten har lettet de fjendtlige magters anfald på landet. Vi danske har haft en langt større fjende i det flyvende sand end i havets bølger, og det tab, som sandet har beredt os, er i langt højere grad selvfor skyldt end det tab, vi har lidt ved havets magt.

Imod disse udtalelser af Steenstrup må dog for Thisted amts vedkommende fremhæves, at den del af amtet, som støder til havet, altså Thylands 4 herreder og Vester Hanherred, ikke har været en sammenhængende kyststrækning, men at der endnu i den historiske tid har været øer, og at der har været betydelige søforbindelser mellem havet og Limfjorden, både gennem Thy og Vester Hanherred. Det er allerede tidligere bemærket, at Agger-tangen havde hævet sig op af havet efter år 1059. Dernæst var Hanstholmen, der består af sognene Rær, Hansted og Viksø i Hillerslev herred, tidligere en ø; det samme var tilfældet med Østholmen, bestående af sognene Hunstrup, Østerild og Hjar demål i samme herred. Vust sogn i Vester Hanherred omtales i Valdemars jordebog som en ø, hvorpå der var et kongeligt hus. Men disse store strækninger, som således havde hævet sig op af havet, har næppe nogensinde været skovbevoksede, og den sandflugt, som dersteds er opstået, uden at

⁵⁾ Se Hist Tidsskrift, 8. række I, s. 157 og 166.

menneskene har nogen skyld deri, må have været ødelæggende for de nærliggende skove. Klitplantør J.P.F. Bang har meddelt, at da sandfalden mellem Klimbjerg og Svinkløvsbjerg blev tør, har der dannet sig en mægtig sandflugt, som har været i stand til at føre sandet op på det sidstnævnte bjerg, hvis største højde er ca. 55 meter.

Men iøvrigt er grundene til skovenes forsvinden de sædvanlige.⁶⁾ Uforsvarlig stærk skovhugst, som navnlig i Thisted amt, hvor nordvestvinden er skarpere end i nogen anden del af landet, og efter at kratskovene langs havet efterhånden udtyndedes og forsvandt, måtte fremkalde fordærlige virkninger; der var næppe i amtet tilstrækkelige tørvemoser til brændsel, og var det lettere at tage træ til brændsel end tørv, blev brændelet taget i skovene. Brænde blev ikke blot anvendt til opvarmning, men også til brygning, bagning og forskellig industrielle virksomhed, f.eks. til saltkogning, teglværker, kalkovne. Husbygning gav anledning til megen ødslen med træ, og skovene blev mishandlede af kreaturer. Allerede i forordning af 28. oktober 1554 blev det også af hensyn til, at skovene kunne blive ved magt, forbudt at bruge fjæltømmer ved bygning af huse, og i Chr. d. 3. reces af 1557, § 6, og senere i forordning af 2. juli 1571 blev fastsat straf (forbrydelse af boslod) for overtrædelse af forbudet mod udførsel af brændeved og tømmervarer. Den mærkelige bestemmelse i D. L. 3-13-18, jfr. reces 1457, § 41, og flere andre lovbestemmelser, hvorefter enhver bonde årlig, imedens han haver rum og lejlighed, i det mindste skal lægge 5 humlekuler, 3 ymper abild, pære eller andre gode træer, og derforuden plante 10 pile, men hvor bønderne ikke have rum ved deres gårde, da skulle de dem langs deres gjærder sætte, er næppe bragt til anvendelse i Thisted amt og har ialtfald ikke der fået nogen praktisk betydning.

Kilde: Samlinger til Jydsk historie og topografi 4. rk., bd. 3, side 44-58

⁶⁾ Se A. Oppermann: "Vore Skove i Fortid og Nutid", s. 278-292.